ZARAZ, ZARAZEK i ZARAZA

ZARAZ to tak naprawdę trzy osobne słowa: partykuła ZARAZ (zaraz za rogiem, zaraz po powrocie), przysłówek ZARAZ (zaraz to zrobię) i wykrzyknik ZARAZ (zaraz, zaraz! a gdzie ty byłeś?). Podobieństwo formy ZARAZ z rzeczownikami ZARAZEK i ZARAZA nie jest przypadkowe, choć to ZARAZEK i ZARAZA są ze sobą dość blisko spokrewnione. ZARAZ – który w XVI w. miał postać ZARAZEM, a w XVIII w. ZARAZĄ – to bardzo stary zrost, powstały od wyrażeń przyimkowych ZA RAZ, ZA RAZEM o podstawowym znaczeniu ‘za jeden raz, za jedno uderzenie, za jeden zamach’, ‘za jednym razem, za jednym uderzeniem, za jednym zamachem’. ZARAZEK i ZARAZA to wyrazy utworzone od czasownika dokonanego ZARAZIĆ (SIĘ), który jest jednym z bardzo wielu słów należących do ogromnie rozbudowanej rodziny wyrazowej czasownika RAZIĆ, pierwotnie oznaczającego ‘bić, uderzać’, obecnie przede wszystkim ‘zbyt silnie działać na wzrok’, ‘obrażać poczucie przyzwoitości lub estetyki’. RAZIĆ kontynuuje prasłowiańskie *raziti (o takim samym znaczeniu), które z kolei jest formą czasownika wielokrotnego od *rězati ‘ciąć’ – tego samego, od którego bezpośrednio pochodzi *razъ – prasłowiańska postać rzeczownika RAZ.